

روز قلم "خودی‌ها" و روز قلم "ناخودی‌ها"

رضا شکراللهی

بزرگداشت غلامعلی حداد عادل در مراسم «قلم زرین»، ۱۳ تیر ۱۳۹۸

در هفته‌ای که گذشت، دو مراسم جداگانه به مناسبت روز ملی قلم در ایران برگزار شد؛ مراسمی که مدعیان «رهبری جبهه نویسندگان انقلاب اسلامی» تحت عنوان «انجمن قلم ایران» برای اختتامیه جایزه «قلم زرین» برگزار کردند و مراسمی دیگر که برگزارکننده آن «انجمن صنفی داستان‌نویسان تهران» بود.

در یکی از غلامعلی حداد عادل به عنوان «چهره پیشکسوت اهل قلم» تقدیر شد و هدایایی از طرف نهادها و سازمان‌های گوناگون به او اهدا شد و محمدرضا ترکی، عضو فرهنگستان زبان و ادب فارسی که حداد عادل رئیس آن است، گفت او «مظهر ادبیات فارسی در روزگار ماست، خیلی از دشمنی‌ها با او هم برای همین است».

در دیگری از هیچ‌کس تقدیر نشد ولی نویسندگانی چون گلی امامی، محمود دولت‌آبادی، جواد مجابی، جمال میرصادقی، حسین سناپور و محمدحسن شهبواری برای حاضران از حال و احوال نویسندگان و اوضاع جاری ادبیات سخن گفتند.

روز ملی قلم در ایران ۱۴ تیر است که در سال ۱۳۸۱ با تصویب «شورای عالی انقلاب فرهنگی» وارد تقویم رسمی شد. با این حال، سابقه انتخاب این روز برمی‌گردد به اوائل انقلاب که برخی نویسندگان ایران، و به طور خاص محمدعلی سپانلو، پیشنهاد دادند سیزدهم تیرماه روز ملی قلم نامیده شود. پیشنهاد سپانلو گویا به ارجاع تاریخی ابوریحان بیرونی در کتاب «آثار الباقیه عن القرون الخالیه» ربط داشت که ایرانیان باستان سیزدهم تیر را روز تیر یا همان عطارد می‌گفتند و بر پایه باور این‌که تیر کاتب دیگر ستارگان است، این روز را روز نویسندگان می‌دانستند و آن را گرامی می‌داشتند.

پیشنهاد محمدعلی سپانلو پدرها ماند تا اوائل دهه هشتاد که «انجمن قلم ایران»، چهار سال پس از تأسیس، پیشنهاد داد «روز نزول سوره قلم» به عنوان روز ملی قلم تصویب شود. شورای عالی انقلاب فرهنگی اما نپذیرفت و همان سیزدهم

ابوریحان بیرونی را تبدیل کرد به چهاردهم، شاید تا دقیقاً همانی نباشد که پیشنهاد نویسنده‌ای چون سپانلو بود، و به این روز رسمیت بخشید.

" انجمن قلم ایران" را مجموعه‌ای از چهره‌های نزدیک به حکومت در سال ۱۳۷۸ تأسیس کردند.

علی لاریجانی، علی‌اکبر ولایتی، علی معلم دامغانی، محمدرضا سرشار، محسن پرویز و محسن مؤمنی از جمله مؤسسان این «انجمن» اند که بنا به اساسنامه آن قرار است تشکلی باشد «فراگیر که داستان‌نویسان، شاعران، نمایشنامه‌نویسان، فیلمنامه‌نویسان، نظریه‌پردازان، منتقدان، محققان و مترجمان شاخه‌های متفاوت ادبی، هنری و علوم انسانی سراسر کشور» را در برگیرد، اما در عمل حتی طیف جوان‌تر نویسندگان انقلابی هم که شاخص آنان رضا امیرخانی بود نتوانستند زیر چتر آن قرار بگیرند و از خیال بزرگ کردن دامنه انجمن بریند و، پس از مدتی، میدان کوچک انجمن را به طیف سنتی نویسندگان به رهبری محمدرضا سرشار واگذاشتند تا جایی که امروزه نه تنها نویسندگان مستقل که دیگر نویسندگان اغلب جوان جبهه انقلاب از این انجمن به عنوان یک «محل برای دورهمی» سالانه و برگزاری یک «جایزه‌ای ادبی بی‌بو و خاصیت» یاد می‌کنند.

مراسم «انجمن قلم ایران»، ۱۳ تیر ۱۳۹۸

این انجمن در حال حاضر حدود ۲۰۰ عضو دارد که دو رئیس مجلس شورای اسلامی، رئیس فرهنگستان زبان و ادب فارسی، رئیس فرهنگستان هنر و نمایندگانی از مجلس شورای اسلامی، شماری از اعضای آن بوده و هستند.

در نتیجه همین رویکرد حکومتی انجمن و به‌خصوص همراهی فکری و اعتقادی مؤسسان آن در همراهی با سانسور حکومتی آثار نویسندگان بود که عملاً روز ملی قلم از لای تقویم رسمی بیرون نیامد و در همه این سال‌ها جز یک بار در سال در رسانه‌های رسمی نشانی از آن داده نشد.

گذشته از وجهه سیاسی مؤسسان انجمن، تأکید اساسنامه آن بر دفاع از آزادی بیان و اندیشه با قید «در محدوده اسلام و قانون اساسی»، پرچم قرمزی بود که بر در انجمن کوبیده شد و سبب شد از خیل نویسندگان مستقل کمتر کسی حتی نگاهی به اندرون انجمن بیندازد، چه برسد به عضویت در آن و نشستن زیر سایه چهره‌هایی که یکی از آنان متولی سانسور کتاب در دولت احمدی‌نژاد بود و دیگری از چهره‌های شاخص دشمنی با روشنفکران معاصر است.

با این حال، امسال، فردای روزی که نویسندگان معروف به «خودی» مراسم خود را برگزار کردند، اعضای «انجمن صنفی داستان‌نویسان» نیز که یک «تشکل صنفی» مستقل تازه تأسیس است، دومین سالگرد تأسیس انجمن خود را با حضور شماری از نویسندگان معروف به «ناخودی» برگزار کردند.

مراسم «انجمن صنفی داستان‌نویسان تهران»، ۱۴ تیر ۱۳۹۸

گلی امامی از جمله سخنرانان این مراسم بود که خاطره‌ای را برای حاضران تعریف کرد: «یکی از سران دولتی که از اولین افراد شاخص در حکومت بود، به خاطر این که ناشر مشترکی داشتیم و اخیراً بعد از هشت سال از زندان آزاد شده، به من گفت: در مدت هشت سالی که زندان بودم داستان و رمان خواندم، پیش از آن یک رمان و داستان هم خوانده بودم و تازه فهمیدم چقدر درباره شناخت انسان، جامعه، احساسات مردم و زندگی کم داریم. من به او تبریک گفتم و خوشحال بودم که یک نفر به واقعیت پی برده، حداقل این باعث می‌شود تا ۱۰۰ سال آینده مقداری پیشرفت کنیم».

بنا به آنچه ابوریحان بیرونی در کتاب آثارالباقیه آورده، ایرانیان باستان در چنین روزی نوشتن و نویسندگان را گرامی می‌داشتند. از ایرانیان معاصر اما، کمتر کسی با روز ملی قلم آشناست.

عواملی چون سانسور حکومتی، نابرابری رسانه‌ای و نیز غیررسانه‌ای میان نویسندگان خودی و ناخودی، پایین آمدن شمارگان کتاب به دلایل گوناگون، بی‌اعتنایی داستان‌نویسان در مقام نویسنده به کنشگری اجتماعی و گسترش واکنش‌های شخصی ناشی از رقابت ادبی در بازار نشر و شهرت، زخم‌هایی است بر تن این طیف از نویسندگان که ناسور شده است و می‌تواند هر «خود» و «ناخودی» را از اساس «بی‌خود» کند.

+++++

برچیده کتابخانه ایران شناسی از رادیو فردا، چهارشنبه ۱۰-۷-۲۰۱۹ / ۱۹-۴-۱۳۹۸

<https://t.me/ketabxaneiranshenasi>

<https://www.radiofarda.com/a/iran-qalam-ceremony-pen-writers-haddad-adel/30047032.html>